

Stenhuggarfamiljen Fehman på Kinnekulle

Jan Svanberg

Den förste på Kinnekulle bofaste stenhuggare, som man känner till namnet, är Thomas Fehman. Om honom anför i Anreps ättartavlor apropå hans berömde sonson och namne lagmannen och senare justitiekanslern friherre Thomas Fehman (1655-1733) följande om farfadern: Denne var ”f. på Femern, byggmästare och stenhuggare i Stockholm, död 1649 7/3 på Westerplana sätesgård å Kinnekulle, vilken gård han, jämte Westerplana kyrka, byggde. Gift med Rangela Nilsdotter död 1633 7/1 på Westerplana.” (dödsdatum är korrekt men i dödsåret har en siffra blivit fel. Skall vara: 1663).

Otto Mannerfelt är den förste forskare, som skrivit om stenhuggaren Thomas Fehman, och det skedde i artikeln ”Anteckningar om den äldre kalkstensindustrin i Västergötland”, publicerad i en tidig årgång av denna tidskrift, nämligen i nr 4:2 år 1927. Han antog att Fehman var född omkring 1580 och ”att han inkommit till Sverige under konung Carl IX:s tid och deltagit i bygget å Marieholm och Mariestads kyrka. Huruvida han skall ha byggt Västerplana kyrka kan en blivande utredning visa.”

Det kan nu, nästan 90 år efter Mannerfelts studie med säkerhet sägas att det har Fehman inte gjort. Den ursprungliga kyrkan i Västerplana, som var orienterad på det vanliga sättet med koret i öst och tornet i väst, är byggd i romansk stil under 1100-talet och har sett ut ungefär som Skälvums kyrka ännu gör med den skillnaden att i Västerplana är koret rakslutet, men i Skälvum har det en halvrund absid i öst. Under 1700-talet försågs emellertid den gamla kyrkan i Västerplana med stora korsarmar, den norra byggdes 1721-29 och den södra 1733-37. ”Arbetet utfördes av stenhuggarmästare Per Jonsson Stenhammar i Västerplana på uppdrag av biskop Jesper Svedberg. I samband med utbyggnaden orienterades koret åt söder.” Det utgörs alltså den tillbyggda

södra korsarmens södra del, ty efter 1737 har inga större förändringar skett.

I det ursprungliga koret finns de ståtliga Fehmanska gravplattor, som vi här skall se närmare på. De är placerade så nära det gamla högaltaret som möjligt. Den äldsta av dessa två stora rektangulära plattor ligger i golvet rakt framför altaret och har nästan samma bredd som detta. I varje hörn finns en liten rundel med ett änglahuvud i och upptill ses i mitten två vapensköldar och omedelbart under dem inom en rektangulär ram två långa inskrifter, den övre på tyska och den undre och längre på svenska. Den från betraktaren sett vänstra vapenskölden är heraldiskt sett den högra och utgör Thomas Fehmans självkomponerade vapen bestående av passare, vinkelhake och linjal, alltså en byggmästares verktyg, när han skall rita en byggnad. Ovanför vapenskölden växer blad, som utvecklar sig dekorativt och symmetriskt både åt sidorna, uppåt och nedåt. Mellan de två uppåt växande bladen rakt ovanför vapenskölden finns Thomas Fehmans stenhuggarmärke. Bredvid hans vapensköld ser vi hustruns sköld återgiven i samma storlek som hans och omgiven av likadana symmetriskt växande blad. Men hennes sköld visar istället för verktyg Rangela NilsDotters tre initialer RND elegant hopkomponerade. Den övre av de inramade inskrifterna är skriven på tyska och lyder :

KEIN MENSCH AUF ERDEN SAGEN KANN
WENN WIR VON HINNEN MUSEN
BALD DER TODT KOMPT UND KLOPFET AN
SO MUS MAN IHM AUSCHLUSSEN
ER NIMBT MIT GEWALT HIN IUNG UND ALT
THUT SICH FUR NIMAND SCHEUEN
DES KÖNIGS STAB BRICHT ER BALD AB
UND FÜRIT IHN AN DEN REIHEN